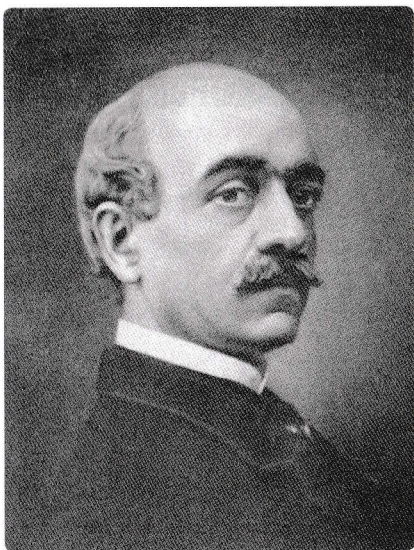


LBRIS

We know  
books



1818-1890

*V. Alecsandri*

VASILE  
ALECSANDRI

**OPERE**

Ediție în trei volume

2

PROZĂ

Știința

## CUPRINS

## I. Din volumul „PROZĂ” (1876)

Istoria unui galbân .....	5
Suvenire din Italia. Buchetiera de la Florența .....	39
Iașii în 1844 .....	58
Un salon din Iași .....	66
O primblare la munți .....	84
Borsec .....	107
Balta-Albă .....	114
Călătorie în Africa .....	127
Un episod din anul 1848 .....	209

## II. Din PERIODICE

Dridri .....	221
[Vasile Porojan] .....	241
Margărita .....	248
<i>Tarde venientibus ossa</i> .....	278
[Introducere la scrisorile lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri] .....	284

## III. POSTUME

Suvenire din 1855 .....	295
Un orator mut .....	298
[Pâinea amară a exilului] .....	301
<b>NOTE ȘI COMENTARII</b> .....	306
<b>ICONOGRAFIE</b> .....	311

ÎN COLECȚIA  
„MOȘTENIRE” AU APĂRUT:

- Petre V. ȘTEFĂNUCĂ. Folclor și tradiții populare. Ediție în 2 volume (1991)
- Dimitrie RALET. Scrieri alese (1991)
- Iacob NEGRUZZI. Scrieri alese. Ediție în 2 volume (1992)
- Alexandru VLAHUȚĂ. Scrieri alese. Ediție în 2 volume (1992)
- Ioan SLAVICI. Scrieri alese. Ediție în 2 volume (1993)
- Ion NECULCE. Cronica copiată de Ioasaf Luca (1993)
- Alexei MATEEVICI. Opere. Ediție în 2 volume (1993)
- Constantin STAMATI. Scrieri (1993)
- Barbu DELAVRANCEA. Opere alese. Ediție în 2 volume (1994)
- Liviu REBREANU. Opere. Ediție în 2 volume (1994)
- Octavian GOGA. Opere (1994)
- Lucian BLAGA. Opere. Ediție în 2 volume (1995)
- Vasile BOGREA. Opere alese (1998)
- Petre V. ȘTEFĂNUCĂ. Scrieri. Datini și creații populare (2008, 2021)
- Gheorghe V. MADAN. Scrieri. Ediție în 2 volume (2011)
- Ion BUZDUGAN. Scrieri. Ediție în 2 volume (2014)
- Dumitru C. MORUZI. Scrieri. Ediție în 2 volume (2014)
- Leon DONICI. Scrieri. Ediție în 2 volume (2015)
- Alecu RUSSO. Opere (2015)
- Ion Luca CARAGIALE. Opere. Ediție în 3 volume (2015)
- Magda ISANOS. Scrieri (2016, 2017, 2020, 2021)
- Constantin NEGRUZZI. Opere. Ediție în 2 volume (2017)
- Dumitru IOV. Scrieri. Ediție în 2 volume (2017)
- Andrei CIURUNGA. Scrieri (2018)
- Nicolae BĂLCESCU. Opere. Ediție în 2 volume (2018)
- Alexandru ROBOT. Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Eseu (2018)
- Alexandru ROBOT. Scrieri. Eseu. Publicistică. Cronici. Interviuri (2019)

Ediție apărută cu contribuția financiară a Ministerului Culturii, în conformitate cu decizia Comisiei de selecție pentru editarea cărții naționale.

Cel de-al doilea volum din ediția de „Opere” ale lui Vasile Alecsandri, concepută în trei volume, cuprinde o selecție din scrierile în proză publicate de scriitor în masivul volum „Proză”, partea a III-a a seriei de „Opere complete”, apărut în 1876 la Editura Librăriei Socec, în diverse broșuri și periodice ale timpului, precum și câteva texte postume, rămase în manuscris. Alecsandri a scris nuvele, schițe de moravuri, memorii, evocări, însemnări de călătorie și chiar un roman, rămas neterminat.

Textele volumului sunt însoțite de succinte note și comentarii istorico-literare de natură informativă: data apariției scrierii în cauză, contextul apariției, publicația în care a apărut prima dată, data publicării în volum ș.a. O secțiune de iconografie plasată în acest volum va facilita cunoașterea mai profundă a vieții și creației lui Vasile Alecsandri.

Responsabil de ediție: Mircea V. Ciobanu

Corectori: Mariana Belenciuc, Maria Cornesco

Redactor tehnic: Nina Duduciuc

Machetare computerizată și copertă: Vitalie Ichim

ÎNTEPRINDEREA  
EDITORIAL-POLIGRAFICĂ

**ȘTIINȚA**

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova  
tel.: (+373 22) 73-96-16 (anticameră); (+373 22) 73-99-94 (marketing)  
(+373 22) 73-99-83 (depozit); fax: (+373 22) 73-96-27  
e-mail: prini\_stiinta@yahoo.com  
www.editurastiinta.md

Toate drepturile asupra colecției „Moștenire”, inclusiv asupra acestei ediții, aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Alecsandri, Vasile.

Opere: în 3 volume / Vasile Alecsandri; responsabil de ediție: Mircea V. Ciobanu; studiu introductiv: Diana Câmpan; repere cronologice: Victor Durnea; copertă: Vitalie Ichim. – [Chișinău]: Știința, 2023 (Combinatul Poligrafic) – . – (Colecția „Moștenire”, ISBN 978-9975-67-986-2). – ISBN 978-9975-85-385-9.

[Vol.] 2: Proză. – 2023. – 326, [6] p. – Apare cu contribuția financiară a Min. Culturii.  
ISBN 978-9975-85-388-0.

© Studiu introductiv: Diana Câmpan, 2023

© Repere cronologice: Victor Durnea, 2023

© Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, 2023

## I. Din volumul **PROZĂ** (1876)

### ISTORIA UNUI GALBÂN

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezece, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m-a mirat foarte mult, nefiind obișnuit a auzi asemenea armonie la ceasuri atât de târzii. Acel sunet mi se părea că venea din fundul odăii și că ieșea dintr-o cutioară de fildeș săpată, ce se zărea pe masă în razele lunii care răzbătea prin fereastră. M-am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zuruitului pomenit, am luat în mână acea cutie unde pusese dimineața un galbân olandez și o para mare turcească, am deschis-o cu luare-aminte, și adâncă a fost mirarea care m-a cuprins, auzind deodată două glasuri străine ieșind din cutie, două glasuri de altă lume, care zbârnâiau, țiuiau și se sfădeau de moarte.

Să mărturisesc că m-au apucat fiori reci în fața acelei minuni, nu socot că a fi vreo rușine din parte-mi, pentru că nu sunt deprins a trăi printre spirite. Spun drept că atunci m-am crezut înconjurat de vedenii, fantasme, stahii, strigoi, moroi și de toate ființele fantastice câte joacă parola și hora cu miezul nopții, în lumina lunii. Peste puțin însă liniștindu-mă ceva, nu știu cum s-a făcut că am gândit la A. Donici, fabulistul, și aducându-mi aminte de fabula lui *Fierul și argintul*, în care aceste două metaluri țin un dialog atât de înțelept, deodată zic, o lumină cerească îmi trecu prin minte, și am înțeles următorul adevăr: că și metalurile au suflet, mai ales aurul și argintul, de vreme ce ele însufletează și mai de multe ori desufletează oamenii; în urmare trebuie să aibă și grai.

Sprijiuit de această frumoasă descoperire, m-am simțit îndată cuprins de o femeiască curiozitate și, fără dar a pierde vreme, m-am lungit într-un jilt elastic, am așezat cutioara lângă mine pe masă și, cu țigăreta aprinsă, m-am

pus pe ascultat. Razele lunii, precum am zis, se jucau pe covorul din odaie, zugrăvind felurimi de figuri, și unele, lunecând pe cristalul călimărilor, tremurau chiar deasupra galbânului și a paralei, la care mă uitam cu ochii țintiți. Aceste două monede se aflau atunci în focul cel mai înflăcărat al convorbirii, amândouă săltând din vreme în vreme cu mânie și bătându-se, zuruind, de marginile cutioarei. Iată ce ziceau:

GALBÂNUL: Dar, mă mir de stăpânul meu cum de a uitat cine sunt eu și m-a pus la un loc cu o biată para ca tine, ce nu faci acum nici trei bani, atât ești de ștearsă și de ticăloasă!

PARAUA (*plesnind de ciudă*): Râde dracul de porumbrele negre!... Dar nu vezi, ciuntitule, cât ești de ros de chila zarafilor?... nu te vezi că ai ajuns în trei colțuri, că ai scăzut și ai slăbit cât un irmilic de cei noi?... Ți-ai pierdut toți dinții, sărmame, și vrei să mai muști pe alții?

GALBÂNUL (*cu fudulie, ridicându-se în picioare*): Leul, deși îmbătrânește, tot leu rămâne, asemenea și galbânul tot galbân!

PARAUA (*săltând des și iute de râs*): Galbân, tu?... Cu adevărat, sărmame, ești galbân, dar de galbenarea morții.

GALBÂNUL: Ian ascultă, cadână bătrână, nu te juca cu cuvintele, că, deși sunt acum în trei colțuri, pe loc înfig unul în tine.

PARAUA (*cu dispreț și cu un aer de mărire*): Eu am trecut prin degetele ienicerilor și nu mi-a fost frică! Tocmai tu vrei să mă sperii?

Ambele mele monede stătură puțin într-o poziție teatrală, ca doi dușmani viteji care se măsoară cu ochii pân-a nu se încleșta la luptă. Eu mă uitam la ele fără nici a mă răsufla, atât eram de curios a vedea un duel bănesc; dar așteptarea mea fu și acum înșelată, precum a mai fost de multe ori în acest soi de întâmplări. Provocatorul, adică galbânul, văzând maiestatea și curajul protivnicei lui, se domoli, se trase înapoi, și prin această mișcare aduse o nouă dovadă observării ce am făcut demult, că: fala mare ispravă n-are.

GALBÂNUL (*după o scurtă tăcere*): Nu te bucura, proasto, că eu mă voi înjosi a te onora cu loviturile mele, și dacă te-am și amenințat dinioarea, nu spera că-mi voi uita rangul într-atâta, încât să mă ating de tine. Știu, slavă Domnului! câtă depărtare este între noi. Familia mea-i de aur și neamul tău de-abia de argint. Cum îndrăznești dar a socoti că eu, care am fost slăvit de cei mari și legănat în sânul lor, eu, care sunt fruntea banilor, eu să mă măsoar cu tine? Sărmană! gândește cât ai rămas de neînsemnată-n lume și vezi mai înainte de toate că ești de o mie patru sute douăzeci de ori mai puțin decât mine.

PARAUA: Fricosule aristocrat! se vede că ai locuit multă vreme în sânul domnului M. și că de la dânsul ai câștigat simțirile dobitocești sub care îți ascunzi lipsa curajului. Tu, olandez, tu să rostești cuvinte de familie și de noblețe! Rușine, rușine să-ți fie! Am cunoscut mulți compatrioți de-ai tăi în deosebite rânduri și în deosebite pungi, și mărturisesc că i-am aflat curați de fire și de caracter; dar tu, negreșit, ești mincinos, calp, bastard, căci îți arăți arama fără cât de puțină sfială. (*Suspînând*): Unde-i, unde-i frumosul și nobilul olandez cu care m-am iubit atât de fierbinte la anul 1820 în buznarul căpitanului Costiță, pe când acest vestit corăbier călătorea pe Marea Neagră!... Unde-i acum să te faci una cu cutia în care ne găsim și să mă răzbune de obrăznicile tale.

GALBÂNUL (*uimit de tulburare*): La anul 1820?... Căpitanul Costiță?... Marea Neagră?... Ce spui?... Tu erai atunci cu mine?

PARAUA (*într-o nespusă mirare*): Cu tine! Ce fel?

GALBÂNUL (*repede, adunându-și suvenirile*): Dar... îmi aduc aminte... într-o noapte întunecoasă, marea era întăritată de furtună... corabia era să se înece la Sulina... Toți se rugau lui Dumnezeu ca să-i scape....

PARAUA: Așa este, bine zici. Eu tremuram de frică și, deodată, zuruind cu disperare, m-am aruncat și m-am lipit...

GALBÂNUL (*dându-se de-a dura către para*): Și te-ai lipit de pieptul meu, care de mult ardea pentru tine în focul unei dragoste nemărginite.

PARAUA (*lunecând către galben*): Ah!

GALBÂNUL și PARAUA (*lipindu-se într-o amoroasă îmbrățișare*): Soarele meu! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monedelor se schimbă încet-încet într-o zuruire slabă sau, mai bine zicând, într-o suspinare metalică care se pierdu în deșerturile lumii și al cutiei.

O tăcere drăgălașă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare cătime de simțire în sânul monedelor; tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decât însăși vorba; tăcere care mi-a atins până și mie, un străin, coardele inimii și mi-a adus două lacrimi de compătimire pe marginea genelor.

Peste câteva secunde ambii amorezi se traseră puțin înapoi, se uitară lung unul la altul, făcându-și amândoi o dureroasă revizie, și ziseră următoarele, cu glas pătruns:

GALBÂNUL (*oftând din greu*): Cât ești de schimbată, iubita mea!

PARAUA (*suspînând cu durere*): Cât ne-am schimbat, dragul meu!

GALBÂNUL (*cu amărăciune*): Ce crudă și nemilostivă-i vremea! Coasa ei nu se ostenește niciodată!... Plăcere, frumusețe, tinerețe, toate sunt secerate

de dansa!... Astăzi ele strălucesc cu tot farmecul lor și mâine se pierd. Tristă soartă! Lume deșartă! Viață ticăloasă! Ah! Ah!

PARAUA (*cu blândețe îngerească*): Nu te măhni, luceafărul meu, că nu suntem numai noi supuși acelor crude pravili ale soartei. Fierul că-i fier și încă ruginește, dar noi care suntem meniți prin însăși firea noastră a fi jertfa lăcomiei oamenilor!

GALBÂNUL: Îți aduci aminte, scumpa mea, de-acea epocă fericită când ne-am întâlnit în buzunarul căpitanului Costiță?... Sufletele noastre erau făcute unul pentru altul, căci îndată ce ne-am zărit ne-am și simțit cuprinși de dragoste. Cât de frumoasă erai tu atunci cu fața ta rotundă și albă ce sticlea și strălucea ca o tabla de dulceți. Cu câtă grație se îndoia talia ta gingașă și subțire! Ce glas dulce și armonios aveai tu atunci!

PARAUA: Atunci?... Dar atunci și tu erai tânăr, frumos, voinic; atunci erai luciu și plin de farmec; atunci aveai pe-mprejur o coroană cu zimți din care ieșeau scânteii amoroase ce-mi pătrundeau inima. Atunci eram amândoi în vârsta dragostei, ne iubeam și ne dezmierdam toată ziua și toată noaptea, încât mi s-a ros jumătate de față atunci... dar acum...

GALBÂNUL (*într-o deplină disperare*): Dar acum?

PARAUA (*râzând*): Acum suntem ca doi tăciuni care fac numai fum fără a da pară.

GALBÂNUL: Eu, tăciune, eu care...

PARAUA: Lasă monologul pe altă dată și-mi spune ce te-ai mai făcut din ceasul acel crud când am fost despărțiți? Prin care valuri, prin care pungii, prin câte soiuri de degete ai mai trecut?

GALBÂNUL: Ah! iubita mea, câte întâmplări am avut de la 1820 încoace!... De câte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale societății la cele mai de jos, din mâinile cele mai curate în labele cele mai mârșave, de la sânurile cele mai nobile la piepturile cele mai deșarte de oricare simțire! Nu este soartă în lume mai curioasă și mai vagabondă decât a ființei nenorocite ce se numește monedă. În veci și peste tot locul slăviți și doriți, noi suntem pricina celor mai multe fericiri și nenorociri pe pământ și, cu toate acestea, rareori întâlnim suflete de acele închinat nouă și vrednice de toată lauda, care, cunoscând prețul nostru, ne păstrează ca moaște sfinte în fundul unei lăzi de fier, ne păstrează, zic, ani întregi și ne scapă de acea frecătură neconținută a degetelor omenești, care roade podoabele noastre.

PARAUA (*cu ceva nerăbdare*): Le știu aceste toate; spune-mi mai bine istoria ta.

Nu am trebuință să mai adaug cât de mult se ațâțase curiozitatea mea. Istoria unui galbân, povestită în întinericul și în tăcerea nopții, era pentru mine o petrecere nesperată. Mi-am aprins iute o a doua țigaretă, și galbenul începu așa:

GALBÂNUL: Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s-au întâmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anecdote triste sau vesele, unde eu am jucat totdeauna rolul cel mai de căpetenie și în care mi s-a înfățișat prilej a face multe însemnări și descoperiri asupra oamenilor. M-am folosit mult de privilegiul ce avem noi, banii de aur, a fi strânși cu scumpătate la pieptul lor, pentru ca să le cercetez și să le cunosc inimile de aproape; și tu, iubita mea, știi ca și mine câtă mârșăvie plină de dezgust este ascunsă înlăuntrul unor bipede care se zic creștini cu frica lui Dumnezeu. Ascultă dar, și nu te supăra dacă fără voie ideile mele îți-or părea câteodată cam posomorâte.

După ce ne-a despărțit căpitanul Costiță la Galați, dându-mă pe mine unui boierinaș ce-i vânduse grâu, am suspinat multă vreme gândind la tine, la fericirile pierdute ale dragostei noastre și crede-mă că dacă mi-ar fi fost cu puțință mi-aș fi răpit viața de desperare; dar firea nedreaptă n-a vroit să ne dea și nouă, galbânilor, dritul scump de a ne sinucide; în urmare am fost silit să-mi mistuiesc durerea-n suflet și să urmez pe noul meu stăpân la moșia lui. Dar poți tu să ghicești în ce chip l-am urmat?... Ascuns, soro dragă, în ciubota lui și călcat în picioare ca un ban de nimică, pentru că boierul se temea de tâlhari. Știu că această rușine se întâmplă ades banilor care au nenorocire a pica în pungile boierinașilor de la țară, dar eu încă nu pățisem o asemenea înjosire și mă înădușeam de ciudă. Ah! ziceam atunci, de ce nu am putere să-i fac o provocare, precum se cuvine între persoane bine-crescute, și să-l străpung cu spaga rigăi de Olanda!... Ce folos însă! Eu ziceam, eu auzeam. În sfârșit, acel drum plin de chinuri se săvârși după cum dori stăpânul meu: el ajunse acasă cu toți banii în ciubotă fără să fi întâlnit nici măcar un potlogar pe drumul mare.

...Vai mie! nu putea ști

Că procesul-n a lui stare sta gata a năvăli.

PARAUA: Nu-mi spui că te-ai făcut literat?

GALBÂNUL: M-am găsit odată din întâmplare jumătate de ceas în buzunarul unui poet.

PARAUA: Urmează-ți povestirea.

GALBÂNUL: O împresurare de moșie îl sili pe bietul boier a alerga la Iași spre a se lupta cu tagma judecătorească, însă din nenorocire în capitala

asta el nu putu să întrebuițeze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbânilor lui, precum o făcuse în drumul cel mare, căci aici oarecare director de tribunal i-a luat până și ciubotele din picioare. E de prisos să mai adaug că eu împreună cu toți ceilalți ai mei tovarăși trecurăm în punga acestuia și că sârmanul boierinaș se întoarce acasă cu părul alb, cu giubeaua ruptă și cu buzunarele sparte. Nenorocirea lui m-a cuprins de puțină jale, dar pe de altă parte, mi-a adus o mulțumire ascunsă, căci răzbunarea este una din cele mai vii mulțumiri ale oamenilor și ale galbânilor olandezi.

PARAUA (*oțărându-se*): Mă îngrozești cu vorbele aceste.

GALBÂNUL (*cu fanfaronadă*): Da cum socoți?

PARAUA: Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat venețian, pentru că aceștia cred numai în vendetta lor, dar tu, olandez...

GALBÂNUL: Nu te atinge de naționalitate, soro dragă, că mă supăr.

PARAUA: Pardon, scumpul meu; n-am vroit să te mâhnesc.

GALBÂNUL: Te cred, iubita mea. Unde mă găseam?... La directorul de tribunal. Nu ți-oi descri figura lui, pentru că era foarte neînsemnată, dar ți-oi vorbi de buzunarul său. Știi că noi, banii, judecăm mai totdeauna oamenii după pungile și după buzunarele lor, și eu mărturisesc că acest fel de judecată mi se pare cel mai nimerit într-o epocă unde domnește interesul. Dl Buffon, naturalistul francez, a zis că: stilul arată omul; eu zic că: buzunarul arată omul. El este cea mai sigură caracteristică a firii, a patimilor și a moralului său. De pildă, buzunarul unui cheltuitor este spart; punga unui zgârcit e făcută de materie groasă și trainică și e legată cu nouăzeci și nouă de noduri ș.c.l.; iar buzunarul directorului putea foarte bine să dea o lămurită idee de haos, căci nu avea nici margini, nici fund.

Închipuiește-ți dar, scumpa mea, ce groază m-a cuprins când m-am rătăcit în acel sac lung și adânc! Mă credeam pierdut întocmai ca un călător în pustiiurile Africii, dar mă înșelam, pentru că buzunarul sus-pomenitului director de tribunal nu semăna nicidecum cu un pusti; acesta dimpotrivă era locuit de feluri de neamuri străine și pribegite acolo din alte pungi.

Când am ajuns la marginile aceluia sac, am găsit o poporație foarte amestecată de galbâni olandezi și nemțești, de irmilici vechi și noi, de carboave, până și de sfațigi, până și de firfirici, care cu toții trăiau într-o armonie ce m-a adus în mare mirare, cunoscând dihoniiile care despart astăzi națiile.

PARAUA: Cum, frate, carboavele și irmilicii erau prieteni?

GALBÂNUL: Nu numai prieteni, dar aș putea zice frați de cruce, dacă n-aș ști că irmilicii sunt dușmanii sfintei cruci. Și această unire eterogenă știi tu de unde se trăgea?... Din crudul obicei care silise pe fieștecare mo-

nedă a-și lepăda naționalitatea, când a intrat în acel buzunar directoresc. Acole, galbânii, irmilicii ș.c.l. nu se mai numeau nici galbâni, nici irmilici, nici carboave.

PARAUA: Dar cum, cum?

GALBÂNUL: *Martori!*... Înțelegi acum? De pildă, galbânii se chemau martori de treizeci și cinci de ani; irmilicii martori de patrusprezece sau de șasesprezece ani, după vârstă; carboavele martori de doisprezece ani; și toți la un loc alcătuiau un popor nou, cunoscut sub nume de: *nația dovezilor sunătoare*... Mă pricepi acum?

PARAUA (*oftând*): Te pricep. (*După o mică tăcere*) Și mult ai șezut tu acolo?

GALBÂNUL: Așteaptă. Voi, turcilor, aveți un proverb pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu haram...

PARAUA: *Haram gheldi, haram ghiti.*

GALBÂNUL: Tocmai; acest proverb, pe cât înțeleg, vrea să zică că de banii luați nedrept nu s-alege nimic.

PARAUA: Bre! Nu te știam poliglot.

GALBÂNUL: Cum să nu fiu poliglot, soro dragă, dacă am slujit oarecând drept plata unei subscrieri la un Tetragloson, care era să iasă... dar să venim la proverbul pomenit, pentru ca să vezi cum se adeveri înțelesul lui.

A doua seară, după intrarea mea în colonia dovezilor sunătoare, stam la vorbă cu câțiva martori de deosebite vârste și povesteam pe rând chipurile înșelătoare ce întrebuițase stăpânul nostru pentru ca să ne tragă în sânul lui, de la răzeși, de la văduvele sărace și de la toți nenorociții împricinați, la care ne aflasem mai înainte, când deodată o mână lacomă ne cuprinse grămadă în palmă și ne trânti, ca vai de noi! pe o masă de cărți unde se juca stos. Câteva perechi de ochi se țintiră cu dragoste asupra noastră, și după câteva talii, o altă mână străină se întinse spre noi și ne trase într-un alt colț al mesei. Directorul nu mai era stăpânul nostru... El ne pierduse pentru totdeauna. Pare că-l aud și acum cât de tare se blestema, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele mai proaste pentru că jucase, în vreme ce noul meu stăpân îi zicea din vreme în vreme cu sânge rece: *haram gheldi, haram ghiti!*

De-atunci m-am pătruns de adevărul acestui proverb și am luat o mare opinie de înțelepciunea musulmană.

PARAUA (*se închină*): Îmi pare foarte bine.

GALBÂNUL (*urmând cu foc*): Înțelepciunea și paralele turcești sunt două lucruri care mi-au câștigat inima.

PARAUA (*cu ceva cochetărie*): Berbantule...

**GALBÂNUL** (*după un zâmbet*): Tânărul ce mă câștigase în cărți era una din acele ființe a cărora nume se sfârșește în *escu*, când se află la Moldova, și în *eanu*, când merg la Valahia; ființe problematice, care trăiesc fără a avea niciun chip de viețuire, care pică năpaste în casele și la mesele oamenilor și care astăzi se primblă în droște de Brandmaier, îmbrăcați în straie nouă, încălțați cu botine de glanț, și mâine îi vezi plămădind glodul ulițelor cu ciubote rupte, cu surtucul descusut și cu pălărie roasă pe cap; trântori paraziti ce s-au introdus de o bucată de vreme în societatea românilor, speculând nevinovăția și încrederea lor, și care au fost crescuți la școala vestitului Robert-Macarie, de coțcărească pomenire.

Acel interesant copil al civilizației, acel nobil cavalier... de industrie, pe trecea o mare parte a zilei închis în odaia lui cu o pereche de cărți în mâini, pe care le amesteca neconținut, le așeza în deosebite chipuri, le sucea, le tăia, deprinzând și iscodind fel de fel de *teșmecherii* ce întrebuița seara spre a punge pe pontatori.

Și trebuie să mărturisesc că el ajunsese la o dibăcie atât de măiastră în măsluirea cărților, încât ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă* în soiul acelei adresate dlui Rodolfo de dl Eliad, marele *ammiratore della prestidigitazione*.

**PARAUA** (*boldind ochii*): Ce cuvinte sunt aceste?

**GALBÂNUL**: Aceste sunt câteva cuvinte dintr-o nouă limbă românească ce se descoperă acum la București.

**PARAUA**: Dar *escamotofil* ce bazaconie este?

**GALBÂNUL**: *Escamotofil* e văr primar cu *brațul alb*, cu *lungumbra* și frațe de cruce cu *Broascăoaietaurie* și cu *impercaicoifagi* ale dlui Aristia.

**PARAUA**: Nu le înțeleg.

**GALBÂNUL**: Te cred; dar ian întreabă pe croitorii lor dacă înțeleg cuvintele *teșmecherii* și *haram*, și să vezi că ți-or răspunde: nu te *capisc* sau: nu te *cumprind*.

**PARAUA** (*clătinând capul*): Mari sunt minunile tale, Doamne!

**GALBÂNUL**: Zi mai bine: mari sunt minciunile oamenilor!...

Tânărul meu avea, precum ți-am spus, degetele foarte sprintene la cărți și se folosea binișor de meșteșugul său, căci acesta era pentru dânsul un soi de fondos sigur din care trăgea dobândă pe fieștecă seară; dar el nu se mulțumea cu acel venit și, în urmărire, se împrumuta ades pe la zarafii jidovi. Trebuie să-ți spun că stăpânul meu se trudea demult ca să deslușească o problemă foarte grea, adică: *chipul de a face datorii fără a le plăti*. În adevăr el descoperise demult partea cea dintâi a problemei, și acum era aproape să o găsească și pe cea din urmă, căci hotărâse

să fugă a doua zi pe ascuns la București, când deodată și fără veste unul din creditorii lui, un jidov bătrân, i se arătă grozav și înarmat cu patru slujitori de la Agie. Pricina acelei înfățișări polițienești era un vecsel iscălit de stăpânul meu, dar neplătit, după obiceiul său cel economic. Noul Macarie fu silit să numere banii îndată și, numărându-i, mă lepădă și pe mine în palma nebotezatului zaraf.

**PARAUA** (*cu tânguire*): Nenorocite prieten!

**GALBÂNUL**: Dar, dar, plânge-mă, scumpa mea, tânguește-mă, lumea mea, căci aici încep pentru mine durerile, ticăloșiile, chinurile unei inchiziții mai crude decât cea spaniolă; bocește-mă și te îngrozește, pentru că ai să mă vezi muncit în mâini de călău, precum erau muncii creștinii în vremea păgânismului; ai să cunoști, în sfârșit, misterul acel înfricoșat al deformării mele și chipul nelegiuit prin care eu, mândrul și slăvitul tău odinioară amerez, am fost despărțit pentru totdeauna de podoabele mele.

Neronul israelit ce mă luase în robie mă închise deocamdată într-o temniță neagră și unsă, pe care el îndrăznește a o numi pungă, și ajungând acasă la dânsul, după ce mă arătă cu bucurie la vro șase copii zdrențăroși și nespălați, el mă ascunse sub o podea din odaia lui, într-o oală îngropată în nisip. Auzi tu?... într-o oală de făcut borș, eu ce locuisem în pungi de mătase! eu care ținusem adeseori loc de onor printre oameni, să mă văd ținând locul fasolelor și pătrunjelului! Această idee mi-ar fi dat gălbenirea negreșită, dacă n-aș fi fost precum sunt galbân de firea mea. Dar toate acestea nu sunt încă nimic pe lângă chinurile ce mi se pregăteau.

Pe la miezul nopții, călăul acela nemilostiv mă scoase la lumina unei lumânări de seu și, apropiindu-mă de ea, îmi atinse zimții cu un instrument de moarte ce-i zic chilă. Durerea ce mă cuprinse dintr-o margine la alta mă făcu să sar în sus de trei palme și, scăpând dintre degetele lui, alergai iute de-a dura sub pat, unde mă ascunsei tremurând. Ce folos însă! Iuda mă găsi peste puțin și îmi roase toți zimții cei frumoși, care, după cum zici, iubita mea, îți aruncau odinioară în inimă atâte scântei de dragoste. Într-o clipală m-am văzut ras, pilug, de jur împrejur întocmai ca capul bărbierului meu; glasul mi se dogise de durere și, neputându-l blestema atunci cum se cădea, m-am răzbunat asupra lui azvârlindu-i un zimț în ochi. De atunci el a rămas chior, și socot c-a rămânea tot așa până la judecata cea de pe urmă.

**PARAUA** (*plesnind de mânie*): Amândoi ochii să-i fi scos. Auzi!... să-ți chilească zimții! Eu mă mir cum de sufăr românii atâte mii de tâlhari.

**GALBÂNUL**: Ce să le facă dacă sunt sudiți!

PARAUA: Și cum ai scăpat din mâinile călăului tău?

GALBÂNUL: În codrul Herței! Știi că acest codru e moartea jidovilor: numai de le-i pomeni de dânsul îi vezi că-și schimbă fețele și-i apucă *ducă-se pe pustii*. Tâlharul meu de zaraf avea nevoie să meargă la hotarul Mamorniței pentru oarecare speculații cu folos sigur și, știind că avea să treacă prin acel codru atât de dușman perciunilor, el își cumpără două pistoale și un iatagan ruginit, se sui singur într-o brișcă și se porni cu frica-n spate și cu galbânii în sân. După multă trudă ajunseră în sfârșit în codrul Herței. Târțanul meu tremura ca de friguri; măselele-i clănțăneau și el se bătea neconținut cu pumnul în piept. Era înspre seară, la ceasul acel sfânt al zilei unde toată natura se liniștește în tăcere și pare că se pregătește pentru serbarea unei taine înfricoșate. Caii mergeau încet la deal, când deodată ieșiră de după copaci doi oameni înarmați.

Iuda răsări ca și când l-ar fi mușcat un șarpe, dar nu-și pierdu mințile, căci, scoțându-și iute cușma și chitia de pe cap, le puse lângă dânsul, una-n dreapta și una-n stânga, și începu a striga de departe: „Nu veniți, nu; noi suntem trei, voi sunteți doi”. Cu toate acestea, tâlharii opriră caii și se apropiară de brișcă.

– Măi târtane, zise unul din ei, pentru cine ai luat armele aceste?

– Pentru tâlhari, răspuse zaraful.

– Noi suntem tâlhari.

– Poftim, mă rog, și jidovul dete îndată armele.

– Da bani ai cu tine?

– Ba nu, n-am nicio para, pe legea mea.

– Pe dânsul, măi, răcniră atunci hoții, și pe Leiba mi-l trântiră din brișcă jos la pământ. Iuda se zbucliuma cu desperare și răcnea *vai mir, ghevalt* cât îl ținea gura, dar unul din tâlhari îi puse un genunchi pe piept și o mână-n gât, și glasul i se curmă pe loc.

Această scenă nu ținu mult, căci peste puțin cei doi voinici intrară iar în codru, lăsând trupul zarafului lungit în mijlocul drumului, fără suflare și cu ochii holbați. Socot de prisos să mai adaug că ei nu uitaseră să-i ia punga din sân. Tâlharii de drumuri mari, precum și cei de târguri mari, au într-acest soi de întâmplări o deosebită luare-aminte.

PARAUA: Cum? dragul meu, ai încăput în mâini de tâlhari și nu ți-a fost frică?

GALBÂNUL: Adă-ți aminte, scumpa mea, că trecusem mai înainte prin mâinile unui director de tribunal, ale unui stosar și ale unui zaraf. Deprimderea se face fire, după cum știi.

PARAUA: Adevărat; oamenii și banii se deprind cu societățile cele mai rele.

GALBÂNUL: Stăpânii ce căpătaseră eu acum, și care mă căpătaseră totodată, ne duseră în fundul codrului, la gura izvorului care se numește *fântâna hoților*. Acolo erau adunați toți tovarășii lor, împreună cu căpitanul, ce sta mai deoparte, lungit pe iarbă, cu pistoalele lângă dânsul.

„Opt voinici cu spete late

Cu mânece suflecate

Și cu puștile-ncărcate.”

– Ei! copii, prins-ați iepurele? zise căpitanul, om nalt de stat, vânos în brațe și cu mustățile de-un cot.

– L-am prins, căpitane, răspuse tâlharul ce mă ținea în palmă.

– Gras îi?

– Cam gras, că nu putea fugi bine.

– Poate-a fi fost cușer.

– Cușer, dar; avea niște perciuni de-o palmă.

– Și unde-i pielea?

– Iat-o, căpitane.

Căpitanul deschise punga, se uită la noi și, clătînând din cap cu mânie: Ian vezi, zise, cum i-au ciocărtit! Litfa blestemată ne-a furat pe jumătate dintr-înșii. Pe urmă, vărsându-ne în palmă, chemă toți tovarășii lui împrejur și ne împărți în sume drepte pe la fiecare. Eu însă rămăsei partea căpitanului. Acest român era cu adevărat voinic, și dacă se făcuse tâlhar de drumul mare, nu că doar îi era sete de bani, dar pentru că simțea ceva în inima lui care îl îndemna să caute prilejuri de vitejie; primejdiile aveau pentru dânsul un farmec magnetic care îl trăgea fără voie, și sunt încredințat că dacă ar fi avut norocire să se nască cu trei sute de ani mai înainte, pe când românii erau în lupte, el și-ar fi dobândit un nume de viteaz mare. Singura slăbiciune ce avea era că iubea prea mult nevestele măritate, și fiindcă aceste au avut de când lumea o fierbinte aplecare pentru voinici, s-a întâmplat că mulți bărbați însurați erau mânioși foc asupra căpitanului și juraseră să-și răzbune asupra lui.

Mai ales unul, un grec care fusese arnăut în vremea domnului Ioniță Sturza, îi păstra o dușmănie de cele ascuțite, pentru că simțea pe frunte, de o bucată de vreme, oarecare mângâiere ce-i înfierbântau creierii și-l făceau să viseze noaptea tot soiul de vite cornorate. El se așezase de vro doi ani în târgul Herței, și de vro opt luni se însurase cu o fată tânără, care era vestită de frumoasă pe toată linia hotarului.

Cum și ce fel se cunoscuseră și se daseră în dragoste căpitanul cu femeia arnăutului, nu ți-oi putea spune... dar știu că în toate serile, pe la asfințitul soarelui, stăpânul meu își încăleca murgul și se ducea de se întâlnea cu dânsa la o cumătră a ei ce ședea în marginea târgului. Arnăutul se vede că înțelesese în sfârșit pricina vizitelor dese ce făcea nevasta lui în casa cumătrei sale, căci se pregăti de vânat, luându-și hăitași, arme și c.l.t. Hăitașii însă îi alesese printre câțiva bărbați, care ca și dânsul aveau ceva pică asupra căpitanului.

Într-o seară, cum răsări cea întâi stea pe cer, stăpânul meu, după ce își împărți tovarășii pe la deosebite potice, încăleca murgul și se porni pe o cărare îngustă ce ducea la marginea codrului. Era o lună cum o doresc amozii, o lună plină de o tainică lumină, care învăluia tot codrul și răzbătea printre frunzele copacilor. O tăcere adâncă, o liniște sfântă domnea în lume. Nu se auzea altă decât pasurile calului pe cărare. Căpitanul scoase de sub mintean o tambură mică cu strune de sârmă și, împreunându-și glasul cu ea, începu a cânta un vers jalnic, ce-mi pătrundea inima, măcar că-i de metal.

Tot mergând și cântând, iată că ieșirăm din codru și sosirăm pe o culme nu departe de târgul Herței. Acolo stăpânul meu se opri, câtă împrejur și, punând două degete în gură, dură o șuierătură de cele haiducești, care clo-coti grozav în codru și care îmi țiuu multă vreme în urechi. Îndată pe urmă, o ferestruică se luminea la o casă din târg; iar căpitanul, sărind vesel de pe cal, se îndreptă repede în partea ei. După câteva minute el era în brațele frumoasei sale iubite și se dezmierdau și se drăgosteau amândoi, precum odinioară ne dezmierdam noi, scumpa mea lună... Ți mai aduci aminte?

PARAUA (*oftând*): Ah!

GALBÂNUL (*asemene*): Și iar ah!... (*După o scurtă și dureroasă tăcere*) Nimic nu-i statornic în lume: tinerețile trec, norocul piere tocmai când gândești că guști mai bine plăcerile lui. Cât de fericite minute petrecea stăpânul meu cu iubita lui și ce triste minute erau să urmeze după ele!

„Așa-i legea crudei soarte,  
Azi plăcere,  
Mâini durere,  
Azi viață și mâini moarte!”

PARAUA (*din fundul inimii*): Of... of!

GALBÂNUL (*asemene*): Și iar of!... Ce să-ți mai spun?

Voinicul meu căpitan se văzu deodată înconjurat de vro zece oameni înarmați și comenduiți de însuși bărbatul iubitei sale. Într-o clipală el fu aruncat la pământ și, în locul albelor brațe ce-l strângeau cu un minut înainte

lângă un piept înfocat, sărmanul! simți niște lanțuri reci ce-i cuprinseseră tot trupul ca un șarpe. Poziția lui era cu atât mai neplăcută că avea multă asemănare cu poziția zeului Mars, când acest viteaz Don Juan ceresc fu prins cu Afrodita în mrejele lui Vulcan. Afrodita din târgul Herței a fost trimisă la o mănăstire, după stăruințele arnăutului, și nenorocitul meu stăpân dus la una din cele 13 isprăvnicii ale Moldovei. Acolo ispravnicul îi făcu o de *aproape cercetare* și-l expediu la Iași, unde, fiind judecat, i se încheie o hotărâre destul de sărată, adică: i se încuviință un *cvartir* de câțiva ani la ocnă pentru ca să-și *prefacă*, să-și *îmblânzească* și să-și *îndulcească simțirile morale!*... Cât pentru tovarășii săi de hoție, am aflat mai târziu că unii au trecut peste hotar, pentru ca să facă voiajuri de plăcere, iar câțiva au izbutit a se înălța între oameni... prin ajutorul ștreangurilor spânzurătorii.

PARAUA: N-ai făcut, dragul meu, o observare? Că toți tâlharii de drumuri și de codri sunt spânzurați în târguri... Oare pentru ce?

GALBÂNUL (*declamând*): *Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille!*

PARAUA (*râzând*): Ha, ha, ha... bată-te norocul, că poznaș mai ești!

GALBÂNUL: Ispravnicul ce mă luase odată cu *doprosul* era, cum se zice, un om al trebii. Cunoscând toate chipurile legiuite de *obiceiful pământului* întru a se folosi de *prilejuri*, el izbutise a-și preface slujba în *chiverniseală* și, slavă Domnului! după câțiva ani, își făcuse o stare ca oamenii. Avea, sărmanul, două moșioare luate de la răzeși, avea câteva suflete de țigani, și era cunoscut în tot ținutul de *gospodar cumsecade*. Mai era încă cunoscut și de creștin cu frica lui Dumnezeu, pentru că știa *Crezul* grecește pe de rost, măcar deși nu înțelegea nicidecum astă limbă; pentru că se împărțășea de două ori pe an și pentru că făcea ades paraclisuri în casă. Cu toate acestea, bunul nostru creștin nu se sfia a porunci să bată la tălpi pe vreun român ce nu-și putea plăti birul, tocmai când el rostea *Tatăl nostru*, tocmai când zicea cu mare *evlavie*:

„Și ne iartă nouă, Doamne, greșelile noastre, precum și noi iertăm greșelilor noștri...” Altmintere era bun la suflet, atât de bun, încât cucoana d-sale îl trimitea fără voie în comisii când avea gust să rămâie singură acasă.

Boierul ispravnic, precum am spus, avea o cucoană; cucoana avea un verișor al doilea. Boierul ispravnic era bătrân și urât; cucoana era între două vârste, adică: nici prea crudă, nici prea coaptă, nici urâtă, nici frumoasă, dar mai mult *hazlie*. Verișorul era numai de vro nouăsprezece ani, destul de *nostim*, dar cam prostuț din fire și cam obraznic din creștere. Boierul ispravnic iubea numai două lucruri în lume: 1-i banii și 2-lea nevasta.